

Кондрацька Л. В., кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та
освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Колесниченко А. Ю., студентка 5-го курсу
психолого-педагогічного факультету
*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРИ

На сьогодні в світі та в Україні, зокрема, досить актуальним є процес впровадження в освітній простір інклюзивного навчання, адже кожна дитина з психофізичними вадами, незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, має право на освіту, якість якої не відрізняється від освіти здорових людей.

Однією із сучасних світових демократичних тенденцій XXI століття є надання рівних можливостей для реалізації своїх здібностей кожного члена людської спільноти. Збільшення в закладах освіти кількості учнів з обмеженими можливостями здоров'я викликало нагальну потребу в активізації розробок методології, теорії і технологій інклюзивної освіти. Тому однією з найактуальніших проблем сьогодення постає оновлення змісту, форм, методів, засобів і технологій навчання і виховання студентів педагогічних закладів вищої освіти з урахуванням тенденції освітньої інклюзії.

Підґрунтям для розроблення питань підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі є інтерпретація

результатів сучасних досліджень з означеної проблематики. Про це свідчать наукові праці В. Бондаря, В. Бочарової, І. Демченко, І. Зверєвої, А. Капської, В. Липи, В. Синьова, С. Харченка [1; 3]. У контексті заявленої проблеми варті уваги дослідження С. Бевзюк, К. Бовкуш, , І. Демченко, Л. Савчук, З. Шевців та інші [2; 4]. Проте, незважаючи на значущість отриманих науковцями результатів і наявної бази методичної літератури з цієї проблеми, система вищої освіти залишається інертною щодо використання наявних можливостей з формування професійної компетентності майбутніх вчителів у сфері забезпечення інклюзивної форми навчання дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою якої є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти. Організація інклюзивного навчання вимагає пристосування до потреб дитини з особливими потребами не тільки приміщення, відповідно облаштованого робочого місця для занять, а й програмно-методичного забезпечення, надання додаткових послуг такій дитині, організації індивідуального підходу до неї [4].

Готовність майбутнього вчителя до роботи з учнями в умовах інклюзивної освіти забезпечується сформованістю її складових.

Вітчизняна дослідниця Л. Бабенко наводить трьохкомпонентну структуру інклюзивної компетентності вчителя, яка включає:

1) мотиваційно-ціннісний компонент (наявність ціннісного ставлення до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання, сформованість відповідних якостей особистості інклюзивного вчителя);

2) когнітивно-операційний компонент (наявність інклюзивно-необхідних знань та вмінь, а також способів їхнього вдосконалення та оновлення);

3) рефлексивно-оцінний компонент (здатність до саморефлексії та самоуправління).

Результатом сформованості кожного компоненту є розвиток ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, якостей педагога інклюзивного

класу, а результатом сформованості сукупності наведених компонентів виступає здатність вчителя здійснювати професійну інклюзивну діяльність.

За В. Синьовим, побудова інклюзивної освітньої системи ґрунтується на таких засадах:

1) надання рівного доступу до навчання в загальноосвітніх закладах та отримання якісної освіти кожною дитиною;

2) визнання здатності до навчання кожної дитини та необхідність створення суспільством відповідних умов для цього;

3) забезпечення права дітей розвиватись у родинному оточенні та мати доступ до всіх ресурсів місцевої спільноти;

4) залучення батьків до освітнього процесу, як рівноправних партнерів та перших учителів дітей;

5) незаперечення того факту, що інклюзивне навчання передбачає додаткові ресурси, необхідні для забезпечення особливих освітніх потреб дитини;

6) використання результатів сучасних досліджень та практики в реалізації інклюзивної моделі навчання;

7) реалізація командного підходу в навчанні й вихованні дітей, що передбачає залучення педагогів, батьків, спеціалістів [3, с. 11].

Галузевим стандартом вищої освіти (спеціальність «Початкова освіта»), зокрема кваліфікаційною характеристикою вчителя початкових класів, зазначено, що він повинен володіти знаннями, навичками, прийомами навчання всіх предметів початкового циклу та вміло використовувати їх під час виконання педагогічних, навчально-виховних і науково-методичних завдань, проводити роботу з виявлення й розвитку здібностей дітей, формувати культуру усного та писемного мовлення, розвивати необхідні навчальні вміння й навички, усі форми мислення, виховувати любов до навчальної діяльності, залучати молодших школярів до різних видів особистої та суспільно корисної діяльності.

Визначено, що структура професійної готовності має такі складові: інформаційна готовність; володіння педагогічними технологіями; знання основ психології та корекційної педагогіки; знання індивідуальних відмінностей дитини; готовність педагогів моделювати урок і використовувати варіативність у освітньому процесі; знання індивідуальних особливостей дітей з різними порушеннями у розвитку; готовність до професійної взаємодії і навчання. Структура психологічної готовності: емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку (прийняття – відторгнення); готовність залучати дітей з різними типами порушень до діяльності на уроці; задоволеність власною педагогічною діяльністю [4].

Підготовка майбутніх вчителів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти здійснюється при вивченні дисциплін: «Асистент вчителя інклюзивного навчання», «Психологія з основами патопсихології», «Психологія нестандартної дитини», «Вікова психологія» тощо.

Окреслені навчальні дисципліни мають на меті забезпечити підготовку майбутніх вчителів до включення дітей з особливими потребами до закладу освіти, сприяти реалізації дітей щодо рівного доступу до якісної освіти без упереджень та стереотипів. Також вони допомагають підвищити рівень професійної компетентності майбутніх педагогів з психолого-педагогічних і методичних основ організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами; ознайомлюють студентів з різними формами й моделями організації інклюзивного навчання; актуалізують знання студентів з питань спеціальної (корекційної) педагогіки та психології; реалізують індивідуальний та диференційований підходи в освітньому процесі тощо.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів до роботи в інклюзивних умовах у закладі вищої освіти має бути системною, спрямованою на оволодіння студентами професійно-ціннісними орієнтаціями (визнання цінності особистості дитини незалежно від її порушення; спрямованість на розвиток особистості в цілому, а не тільки на отримання освітнього результату; усвідомлення своєї відповідальності як носія культури та її транслятора для

дітей з особливостями психофізичного розвитку); професійно-особистісними якостями (співчуттям, емпатією, толерантністю, педагогічним оптимізмом, високим рівнем самоконтролю і саморегуляції); професійно-особистісними вміннями (творчим підходом до вирішення проблем, креативністю, вмінням дотримуватися конфіденційності особистісних таємниць вихованця) та інклюзивною компетентністю, яка забезпечить можливість майбутнім вчителям початкових класів здійснювати моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей, особистісно-орієнтований підхід, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, створювати умови для включення дітей з обмеженими можливостями в середовище закладу освіти.

Отже, підготовка вчителя початкових класів до роботи з дітьми з особливими потребами в інклюзивному середовищі – важливий етап професійного становлення. Ефективне інклюзивне навчання можливе лише за умови спеціальної підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів. Тому особливість підготовки вчителя початкової школи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі має будуватися на інтегрованій підготовці, яка включає методичну, теоретичну, психологічну та практичну підготовку.

Список використаної літератури:

1. Бевзюк М.С. Методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2016. №212(20). С.24-29.
2. Демченко І.І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 500 с.
3. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. *Дефектологія*. 2004. № 2. С. 6-11.
4. Шевців З.М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 384 с.